

2015. NE Į PARYŽIŲ

Ką pasiimti į gyvenimą po mirties?

Linksma klausimas pasakojimui pradėti.

Į aptrintą krepšį, su kuriuo skraidydavo į Londoną, Paryžių, Niujorką (pasaulio sostinės jo galvoje išsirikiavo kaip senų laikų hite apie šaunų vojažą), jis susikrovė pižamą, penkias poras kojinių, baltų kaip pirmas sniegas, ir visa kita, kas būtiniausia užsienio kelionėj, tik ši išvyka nežadėjo, kad keliaus pasišvilpaudamas – anaip tol!

Ateikite su daiktais, kokius pasiimate kelionėn, pasakė jam profesorius.

Iš pradžių Bliuminas pasijuto lyg šaukiamas į armiją, kai ne šiandien, tai ryt – karas. Taip vykstama ir į teismo rūmus, iš kurių tavęs gali laisvėn nebeišleisti. Turbūt šitaip jautėsi jo motinos tėvai, kai laiškanešys kadaise įteikė jiems spaustuve atsiduodantį lapelį juodais rėmais: „*Bekantmachung!*“ Su daiktais persikelti į getą. Kitaip – sušaudymas.“

Jo širdies laukė amerikietiškas protezas. Milžiniškų kliniškų rūmuose, vėsiuose kabinetuose, specialiose dėžėse, kurių nepasiekia dienos šviesa. Ryt jam skalpelis perskros krūtinę, aparatai už jį kvėpuos, varinės kraują, chirurgai knibinėsis toje marmalyneje, iš kurios sulipdytas žmogus. Jis atsidurs

* Pranešimas (vok.).

ten, kur ribojasi gyvenimas ir mirtis, ir dar nežinia, kurioje pusėje pasiliks.

Bent jau suspėjo išversti žavų Brodvėjaus miuziklą; keturiomis penkiomis dainomis kaip vertėjas buvo ypač patenkintas ir važinėjo klausytis, kaip jas repetuoja atlikėjai. Sunkiausia būdavo išversti pauzes. Tai kankynei – sudėlioti skiemenis pagal natas ir išlaikyti libreto žavesį, sklandumą bei atspalvius, nuolat susigrąžinant polėkį, – Vokietija jam prieš metus kilniaširdiškai skyrė būstą Heseno žemėje ir stipendiją.

Betgi ten, gražiame kurortiniame mieste, Sveikatingumo centre, į kurį vieną rytą atspūdino patarimo, jis išgirdo: „Tamstos širdelė, *Herr Bliuminas, ist sehr sehr schwach**! Teko operuotis įsisenėjusį negalavimą, kai grįšit į Vilnių.“

Buvo patekęs ligoninėn tik vaikystėje dėl apendicito priepuolio, kai gydydavo apdėdami pilvą guminėmis pūslėmis su ledu. O prigimtinė jo liga buvo lyg ir užslaptinta, arba latentinė, kaip vadina medikai, begyvenant laipsniškai besivystanti.

Ir – labryt, vovere! Atvertos širdies operacija!

Jautė jį varstant gėlą. Lauke saulėta gegužė, o jam štai teks trauktis į savo gyvenimo pašalius – veržlaus, užversto popieriais, knygomis, su daug kelionių ir likimo akibroktų, susitikimų ir atradimų, šurmulingos buities; tik tylos buvo mažai – Gilesnio susimąstymo minučių. O gal išvis jau išeina iš gyvenimo?

Įrašius „chirurginės intervencijos“ datą kalendoriuose, savijauta ėmė sparčiai prastėti. Pats nežinojo, kas čia – įsikalbė-

* Labai labai nusilpusi (vok.).

jimas ar liga. Neurastenikas, pykdavo ant savęs. Pajausdavo šalant kojas, lyg sėdėtų nekūrenamoje bažnyčioje ar kokioje apleistoje sinagogoje. Ausyse radosi zvimbės, traškesys, tilindžiavimas, kartais – lyg tolina tyli „Ave Maria“.

Prieš kelias dienas pasižadėjo klinikų psichologui Sirtautui, tukliam vyriškiui susitaršiusia ševeliūra, bet skvarbiomis akimis, jiems besišnekant ropinėjančiomis nuo Bliumino marškinų viršutinės sagos iki nosies galiuko ir vėl žemyn, kad nusi-teiks *pozityviai*: juk čia gula, kad prisikeltų Naujam gyvenimui.

– Moderniausia aparatūra! Medikai – puikūs! *Bendradarbiausime*, pone Bliuminai? – klausinėjo klinikų psichologas.

Taip ir pjovikas kalbėjo kalėdinei žąsiai: „Mano peilis jau pagalastas. Bendradarbiausime, gerbiamoji?“

Kaip lengva žmogui baltu chalatu apie tai šnekėti!

Aukščiausias autoritetas docentui buvo JAV psichoanalitikas Maslow'as, o Bliuminas galvojo apie viduramžių Dante, apie eilutę, kadaise išsineštą iš filologijos studijų. *Gyvenimo nuėjęs pusę kelio, aš atsidūriau tamsiame miške*. Pragaros posmai.

Žvilgtelėjo į veidrodį namų vestibulyje: kietai sučiauptos lūpos, patamsėjusios nuo užgulusio liūdesio akys, skeptiko raukšlė aplink burną.

Lilė, žmona, laukė automobilyje, kad jį nuvežtų. Nepypsėjo nekantraudama, kaip įpratusi. Tai reiškė, kad ir ji susimąščiusi ir galvoja, matyt, apie likimo staigmenas. Teko pripažinti, kad ir jam Lilės – su ja turėjo suaugusį sūnų, dabar gyvenantį užsienyje, – vidinis gyvenimas kaip pilnaties užtemimas, kai matomi tik šviesesni kontūrai. O ir žmona jam būtų pasakiusi tą patį; tikriausiai ir jai jo gyvenimas kaip užtemęs mėnulis.

Mašinoje Jaša Bliuminas, jau žvelgiantis į praėjusį gyvenimą kaip į pražuvusį sapną, buvo kupinas gaudulio, švelnaus ir pakylėto. Pripažino, kad Buvimas yra tamsus miškas, ir jautėsi dėkingas žmonai už ilgus metus, nukeliautus drauge, kad ir koks tas jų gyvenimas buvo.

Po valandėlės kiūtino šaltu koridoriumi iš paskos medeseriai šiugždančiu chalatu, kietai kaip ir jis sučiaupusiai lūpas. Lyg abudu eitų į mūšį su nepažįstamu priešu. Vėliau bevaikštinejantį priešoperacinėje tarp tuščių geležinių lovų Jašą Bliuminą kamavo ir didesni dalykai. Gimė penktąjį dešimtmetį – buvusiai laikinosios gimnazistei Dorai Idai, šeimos ir bendramokslų pramintai Dida, jai parsigavus į Lietuvą iš vokiečių lagerių Lenkijoje. Didelė dalis tų, kurie pokariu gimė buvusioms nacių kalinėms, gaudavo neštis per gyvenimą vieną ar kitą ligą, dažniausiai tokį kaip Jašos negalavimą, anuomet vadintą širdies reumatu. Kitiems aptikdavo ankstyvąjį diabetą, nes – ar galėjo būti kitaip? – vis dar neatšigaunančios po badmečio mamos kimšdavo savo vaikams cukrų, lašinius, sviestą, saldumynus, išmainytus už daiktus juodojoje pokario rinkoje. Jašos Kauno kieme garsiausi balsai buvo badmirių šeimų, atsikėlusių iš Rusijos, išnešančių vaikus į balkonus, bulves ir duoną laikančių didžiausia Dievo dovana, taip pat ir žydžių, parsiradusių iš Kazachstano, iš lagerių, iš slaptaviečių, vadintų *malinomis*.

Jos šaukdavo užsižaidusias kieme atžalas prie stalo: *Liubke, gej esn! Jašike, gej esn!**

* Liubke, eik valgyt! Jašiuk, eik valgyt! (*Jidiš*)

Vieni vaikai būdavo nupenėti iki karikatūriško storumo, nelig būtų buvę verčiami suryti viską, ko genocido metais neprivalgė jų tėvai ir seneliai, getuose mitę šaldyta arkliena ir kotletais iš bulvių lupenų; kai kurie kiti vaikai, atvirkščiai, būdavo perkarę, lyg patys iš getų ar lagerių, bet rausvais kaip celiuliozinių lėlių skruostais – nuo vaistų širdžiai. Kaip ir Jaša, gimę su negalavimu. Hitlerio rankos buvo ilgos, net ir po mirties iš kapo tiesėsi link jo nepažinusių generacijų. Trūko penicilino, neseniai atrasto, ir vaistų diabetikams. Apskritai, šiai leisgyvei, išėjusiai iš getų tautos daliai, susidedančiai iš tų, kurie išgyveno Europoje po nacio čebatu ir sugrižo į gimtines pas draugą Staliną nieko nepaisydami ir nepasukę Palestinon ar JAV, tikėdamiesi čia susitikti giminių (iliuzija), sulaukti kaimynų užuojautos Lietuvoje (iliuzija), nugyventi gyvenimus be sukrėtimų teisingoje žydams šalyje (didžiausia iš iliuzijų), trūko visko, išskyrus juodąjį humorą. Jaša, užaugęs motinos pasakojimų šešėlyje, per taikų savosios kartos gyvenimą yrėsi su karčia šypsenėle, skirta ne tiek žydų priešams, kiek, pirmiausia, pačiai poniai Mirčiai, nuo vaikystės jam grasančiai iš pašnekesių pašnibždomis jų kambariuose, iš kiemo tamsių pakampių, kartais ir iš vaiko sapnų. Šypsenėlė ilgainiui tapo sarkazmo raukšlele, kertančia lūpų kampa, pažymintia tąjį, kuriam įspyrė juodas likimo eržilas, ir negalintį velnio eržilui atleisti, kad įspyrė jam, Jašai, o ne kam kitam.

Didi dirbo akušere Moterų klinikoje, ir jis jau po daugelio metų nugirdo ją draugėms pasakojant, kad jaunos moterys, išgyvenusios getą ar lagerį, atiduodavo laikrodžius, paltus už kepalniuką šviežios juodos duonos, kurią šlamštė didžiulė-

mis riekėmis, kad sugrįžtų mėnesinės, prapuolusios per košmariškus baisumus. Natūrali moteriško organizmo apykaita būdavo suardyta. Bet niekas, rodės, joks psichologas, klinikinis ar šiaip mėgėjas burti iš kavos tirščių, nebūtų išvelgęs, kas slypi už spindinčios Didos šypsenos, kai pokariu laikydavo ant rankų savo rubuilį kūdikį, ir ką senatvėje slepia visiems toks mielas jos spindulingumas, tapęs gyvenimo vėliava, sklindantis iš tūkstančio raukšlelių ir suvisam išsikūręs senutės veide, primenančiame kabukio kaukę arba rojaus obuoliuką, kokiais vaišinama per Kalėdas. Niekam už to fasado nebuvo galima pažvelgti – jų pačių labui. Ir netgi jis pats, jau užaugęs, iš jos neišgavo nieko iš tų laikų be istorijų, kai prie jos – kalinės, varomos į darbus ar apskritai myriop, – vis prieidavo *geri* žmonės, lietuviai ar vokiečiai, pasirenkę pagelbėti; o apie kitokius tipus, velnio neštus ir pamestus, tokius kaip nekūrenamo barako prižiūrėtoja Štuthofe, naktimis rimbo kirčiais versdavusi Didą iš lovos grindų plaut, motina tik probėgomis užsimindavo, ir vien tik kamantinėjama*.

Ir štai ir jos kūdikis, godotas karo metais, gimė su yda, slypinčia žvitriame taikos metų vaiko kūnelyje. Tai buvo liga, kuri pasireiškė tik ilgainiui. Vokietijoje, pietuose, kur kazino ir teatrai, ir senovinės kirchės, ir cerkvės kilmingų donatorių, Vysbadene, kur auksinis ruduo kalvose, o tarp jų Reino vingis, kurio pakrantėse, pasak legendų, Heinė parašė savo „Lorelei“ (tai buvo Didos baigiamojų egzamino 1941

* Docentas Sirtautas jos šypseną tikriausiai būtų pavadinęs ekstremaliu jausmų represavimo – siaubo nustūmimo į pašamonę – atveju. – *Jaša Bliuminas* (toliau – J. B.).

metais bilietas), taigi ne kur kitur, o „europinės stipendijos“ menininkų mieste, kur legendos nūnai išgaravusios, užtat žiauriai tiksli kardioaparaturą, jis pirmąsyk iš tikrųjų išgirdo savąją širdį.

Pasijuto taip, lyg nešiotųsi bombą, pakištą po šonkauliais. Ne vien jam! Bomba, jautė Jaša, pakišta po visomis pasaulio baladėmis, meilės dainomis ir miuziklais, klasikiniiais romanais, ir netgi po prigimtinė žmonių kalba. Čia ne toji širdis, kurią gaudina gitaros, valkioja romansai, ne ta, kuri, suokiant apie ją operų scenose, svaigina nuotakas ir jų palydovus, bare maktelėjus brendžiuko; ir ne ta, kurią popkultūros vieversiai kaip elektros išlydį sviedžia halėse šelstančiai miniai; ne sintetinė kalbos ir kultūros brangenybė „širdis“, o klaikus jo gyvybę palaikančios organinės raizgalynės šniokštimas iš gydytojo Karlinskio echoskopu.

Tądien tas triukšmas, atrodė, užpildė visą vokiškąjį *Gesundheitszentrum** aukštais langais, atsuktais į kirches, kazino, teatrus.

– Jūsų širdis kasdien ir kasnakt kabarojasi į aukštikalnes, *Herr* Bliuminas. Nuo pat gimimo!

Elegantiškasis gydytojas Karlinskis, beje, buvo ir alpinistas, ir medžiotojas, ragų, drožinių ir visokiausių niekučių kolekcininkas. Jo kabinete ant palangių stovėjo stiklainiai su neaiškios paskirties gelsvais skysčiais. Gal šlapimo mėginėliai? Pasirodo, česnakų galvutės, užmarinuotos senosios *Frau* Karlinski 1945 metais, frontui atidundant. Marinuoti kardiologo-kolekcininko česnakai buvo kone Jašos ir jo li-

* Sveikatingumo centrą (*ook.*).

gos bendraamžiai, ir Jaša pasijuto kaip vienas iš Karlinskio eksponatų.

Gydytojas tęsė kalbą:

– *Herr* Bliuminas, tamstos širdelė įsitempė ir prisitaikė. Taip ir gyvenote iki šios dienos. Tokiais atvejais mes sakome: yda buvo kompensuota. Tačiau dabar jūsų laukia chirurginė intervencija. Grįšite namo, užsirašykite operacijai. Nesijaudinkite šitaip! Įprastas dalykas šiais laikais.

Bliuminas vis dar bandė *laikyt fasoną*, kaip jo tėvuko laikais sakydavo jų mieste. Išmekeno gabenamo skersti gyvulėlio balsu:

– O išgerti man bus galima?

Karlinskis leido.

– Ir po operacijos? – tai buvo suktas klausimas apie tai, ar apskritai išgyvens.

– Galima. Ir iki, ir po.

– O galgi... nesioperuot?

– Po pusmečio, tamsta, sulėtės pulsas. Galit nualpti – bet kur ir netikėtai. Net ir prie karščiausio radiatoriaus prisiglaudęs jausitės kaip užšaldytas ledo kube. Pledas nešildys, ir konjakėlis nepadės. Nenusiminkite, Bliuminai, – guodė vokiečių medikas, – šiais laikais tai rutininė operacija. O ką jūs apskritai čia veikiate?

– Verčiu. Operetę.

– *Ach so!** Ar buvote mūsų teatre? Dabar populiarūs autoriai, kadaise uždrausti nacių. Jėtau, jei imčiau minėti, kiek pačių rimčiausių operacijų išgyveno šiuolaikinė vokiečių

* Tikrai? (*Vok.*)

kultūra... Mes vis dar nesam tikri, ar mums pasisekė! Ei, dar syki – nenusiminkit! Štai, sėskitės į mano krėslą ir pasižiūrėkit, kokia iš čia atsiveria panorama. Miesto apylinkės kaip Heinės laikais. Amerikiečiai keturiasdešimt penktaisiais mūsų nebombardavo, nes jiems šovė į galvą Vysbadene įsirengti armijos štabą. O štai čia, – jis mostelėjo į liūto galvą ant sienos, – mano medžioklių Namibijoje trofėjus.

Vilniuje, namie, Jaša nualpo ir nusirito nuo laiptų, prasisukė galvą. Pas profesorių Meškėlą nuspūdino nelig apmuštas.

– Ne, daktare, – pajuokavo, – tai nebuvo žmonos kočėlas!

Bet buvo nusiteikęs greitai išspręsti problemą; taip, kaip paauglystėje užsispaudęs nosį liuokteldavo Palangoje nuo bangolaužio, to garsiojo „tilto“ poilsiautojams, nevedančio niekur, į atšiaurią ir atvirą banguojančią jūrą. Syki trenkėsi į jūrą pilvu. Kaip ant asfalto! Bet išplaukė.

Ar jis išplauks dabar?

Meškėlos delne ritinėjosi tai, kas Jašai turėjo būti širdin įsiūta. Žiedelis, visai kaip vestuvinis. O su kuo gi, profesoriau, man vestuves kelt? Gal su taja – su dalgiu? Labutis, simpatija.

Garsenybė kardiouchirurgas buvo plačiapetis, didžiarankis. Jašą, miuziklų vertėją, stebino mediko balsas, per laibas tokiam dideliam vyrui, lyg išsekęs nuo nebylaus knibinėjimosi tarp šonkaulių ir minios širdininkų iš Lietuvos ir iš plačiojo pasaulio, nuo pokalbių su kolegomis ir ligonių giminėmis. Užbaigdamas sakinį netgi švokšdavo kaip suplyšęs kamuolys. Lyg pats būtų turėjęs širdies ydą. Pasaulis šiais

laikais tikrai mažas! Pasirodo, jis artimai pažinojo Karlinskį ir jiedu kartais, kad atsigautų nuo rutinos, drauge išsirengdavo į safarį Afrikoje, ten lygiai taip pat uoliai galabydavo fauną, kaip Europoje iš mirties nagų traukdavo žmones.

– Dar prieš dvidešimt metų prieširdžių protezai buvo sulig vaiko kumščiu, kadaise vieną tokį įsiuvau, – ir profesorius paminėjo jau mirusį žinomą skulptorių, kurį čia vadinsime Kasparu ir kurio darbas „Giedantys arklys“ puošė mediko darbatalį. – Jūsų, Bliuminai, raumuo vis dar stiprus. Bus lengviau atsigauti. Būtų buvę blogiau, jei būtumėte kritęs kur nors oro uoste ar gatvėje vidury nakties, tolimoje kelionėje. Geriau savomis kojomis čionai atvykti negu su kaukiančia greitaja.

Pas Meškėlą apsilankė su Lile.

Apsiniaukęs tylėjo, o Lilė šnekėjo šypsodamasi, kaip ir pridera pas medikų dievybę. Bet žmona juk šypsosi ir mirtinai išsigandusi, lygiai kaip ir Dida, kaip ir daugybė kitų moterų, o juokas sėkmingai slepia ašaras. Jis žinojo, kad Lilė žino jį nemėgstant sentimentų, dėl to tauškia lengvabūdiškai, lyg jos vyro telauktų laboratorinis testas. Norėtų jį pralinksminėti, vargšė Lilė, bet, kaip visada, išeina nevykusiai:

– Preparuos kaip varlę ir išmes iš čia lauk. Kaip musę iš barščių. Galėsi sau šliaužti atgal prie darbo. Ar ne taip, profesoriau?

– Jūsų vyro širdis dar neišsekusi, – ramino ją Meškėla. – Turėtų greit stotis ant kojų.

Tai koks jis iš čia išeis? Kaip pritrėkšta musė?